

ВІДГУК

офіційного опонента доктора педагогічних наук, професора **Мельничук Ірини Миколаївни** на дисертацію на здобуття наукового ступеня доктора філософії з педагогіки за спеціальністю 015 Професійна освіта (спеціалізація – теорія і методика професійної освіти) **Орду Катерини Сергіївни** з теми «**Формування інформаційно-комунікативної компетентності майбутніх сімейних лікарів у професійній підготовці**».

Актуальність теми дисертації

В умовах всеосяжного реформування системи охорони здоров'я України на засадах сімейної медицини Законом України «Про внесення змін до Основ законодавства України про охорону здоров'я щодо удосконалення надання медичної допомоги» визначено, що з 1 січня 2020 р. надання медичної допомоги на первинному рівні має здійснюватися лише лікарями загальної практики — сімейними лікарями.

Сімейний лікар є фахівцем, який надає необхідну первинну медико-санітарну допомогу всім членам сім'ї незалежно від їх віку, статі, характеру захворювання, з урахуванням психологічних, соціальних, культурних та індивідуальних особливостей пацієнта і сім'ї. Він повинен мати глибокі теоретичні знання та практичні навички діагностики з усіх розділів медицини, уміти надавати хворим першу медичну допомогу та лікування, забезпечувати профілактику, реабілітацію, бути інтегратором проблем пацієнтів, посередником між усіма спеціалістами та хворих. Крім професійних знань із терапії, педіатрії, неврології і психіатрії, отоларингології, очних хвороб, хірургії, травматології, акушерства і гінекології, сімейний лікар має право вирішувати багато питань з соціології, психології для членів сім'ї. У компетенцію лікаря загальної практики входить виявлення захворювань на ранніх стадіях, надання швидкої та невідкладної допомоги, проведення заходів щодо формування здорового способу життя, надання медико-соціальної допомоги населенню з урахуванням психологічних особливостей кожного пацієнта, забезпечення наступності з профільними фахівцями, проведення реабілітаційних заходів, патронажу та медичних маніпуляцій на дому. У коло обов'язків сімейного лікаря входить також проведення диспансеризації, регулярних профілактичних оглядів, у першу чергу дітей та вагітних, осіб із підвищеним ризиком захворювань. Важливим є й те, що ключовими вміннями, якими повинні оволодіти майбутні сімейні лікарі – це здобуття, оброблення, передання інформації, що, у свою чергу, зумовлює необхідність володіння комп'ютерною технікою й інформаційними медичними комунікаціями, телемедичними системами.

Разом із цим, у реаліях сьогодення виникає ключове питання – яким чином сімейний лікар має ефективно інтегрувати знання із соціономіки міжособистісних відносин у підсистемі «лікар-пацієнт» та сучасні інформаційні (інформаційно-комунікаційні, дистанційні, віртуальні та

комп'ютерні) технології в площину професійної діяльності? Відповідь на це запитання спробувала надати Катерина Сергіївна Орду, здійснивши теоретико-експериментальне дослідження підготовки майбутніх сімейних лікарів до реалізації інформаційно-комунікативного контенту в практику сімейної медицини.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами

Дослідження виконано відповідно до наукової теми кафедри педагогіки «Мультиплікативна парадигма професійного становлення фахівців» (№ 0114U007157), що входить до тематичного плану науково-дослідних робіт Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».

Тему дисертації затверджено вченою радою Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» (протокол № 6 від 6 грудня 2016 року) й узгоджено в Міжвідомчій раді з координації наукових досліджень у галузі педагогічних і психологічних наук при НАПН України (протокол № 6 від 28 листопада 2017 року).

Ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

Проведений аналіз дисертації К. С. Орду дає підстави розглядати її як завершений та цілісний доробок з проблеми, важливої для вітчизняної педагогічної науки, освітянської та медичної практики. Науково-понятійний апарат дисертації визначено відповідно вимог і є достатнім для розв'язання окреслених дисертанткою завдань. Усебічному розв'язанню завдань наукового пошуку сприяла коректно використана система теоретичних і практичних методів дослідження, широка джерельна база. Обґрунтованість наукових результатів роботи забезпечено шляхом ретельного відбору методів дослідження. Справляє безумовно позитивне враження доцільне використання К. С. Орду як загальнонаукових, так і конкретно-наукових методів дослідження. Зміст роботи та аналіз основних положень дисертації підтверджує досягнення мети і вирішення завдань дослідження. Пропозиціям і розробкам та висновкам, що представлені в дисертації властива повнота та логічність викладу, достатній рівень достовірності та обґрунтованості.

Наукова новизна і теоретичне значення одержаних результатів

Катериною Сергіївною Орду *вперше* розкрито сутність феномену «інформаційно комунікативна компетентність» його компонентну структуру (мотиваційний, когнітивний, діяльнісний, особистісний компоненти); визначено критерії (настановний, знаннєвий, поведінковий та емоційно-вольовий) з відповідними показниками; схарактеризовано рівні (достатній, задовільний, низький) означеної компетентності; науково обґрунтовано педагогічні умови формування інформаційно-комунікативної компетентності майбутніх сімейних лікарів (інтеграція знань з гуманітарних і фахових

дисциплін щодо інформаційно-комунікативної взаємодії майбутніх сімейних лікарів; насичення освітнього процесу інтерактивними методами навчання, спрямованими на опанування інформаційно-комунікативних умінь і навичок; актуалізація досвіду професійної комунікації майбутніх сімейних лікарів у позааудиторній діяльності); розроблено модель формування інформаційно-комунікативної компетентності майбутніх сімейних лікарів у професійній підготовці. Подальшого розвитку набули теорія і методика професійної підготовки майбутніх лікарів у закладах вищої медичної освіти.

Оцінка змісту та завершеності дисертації

Дисертаційна робота К. С. Орду вирізняється логічною структурою, складається з двох взаємопов'язаних розділів, кожен з яких характеризується певним внеском у розвиток теорії і практики професійної освіти.

У вступі обґрунтовано актуальність теми дослідження, розкрито ступінь її розробленості, визначено мету, завдання, об'єкт, предмет, позиціоновано методологічні, теоретичні та методичні засади, сформульовано гіпотезу, схарактеризовано методи дослідження, розкрито наукову новизну та практичне значення одержаних результатів і можливості їх використання, подано відомості про апробацію й упровадження результатів роботи, її структуру та обсяг, загальну кількість публікацій.

У першому розділі «Теоретичні засади інформаційно-комунікативної компетентності майбутніх сімейних лікарів у процесі професійної підготовки» проаналізовано стан дослідження проблеми підготовки майбутніх сімейних лікарів, визначено сутність і структуру феномену «інформаційно-комунікативна компетентність майбутніх сімейних лікарів», уточнено поняття «професійна компетентність майбутніх сімейних лікарів», «комунікативна компетентність», «інформаційна компетентність», обґрунтовано педагогічні умови формування інформаційно-комунікативної компетентності в професійній підготовці.

Змістовим «ядром» та теоретико-методологічним орієнтиром для подальшого розгортання наукової думки в контексті аналізу феномена, що досліджується, є визначення термінологічних, семантичних та професійно-стратегічних мсж феномена «інформаційно-комунікативна компетентність сімейного лікаря». Дисертанткою визначено, що інформаційно-комунікативна компетентність сімейних лікарів – це інтегрована якість особистості, що включає сукупність професійних якостей, в основі яких лежать знання, уміння і навички з освоєння нових медичних інформаційних систем, телемедичних технологій, знання основних принципів дистанційного консультування, а також досвіду їх застосування в професійній діяльності; здатність грамотно спілкуватися державною мовою в лікувально-профілактичному процесі.

Формування професійної компетентності в медичному ЗВО розуміється дослідницею як процес оволодіння стійкими, інтегрованими, системними знаннями з природничо-гуманітарних, фундаментальних та клінічних дисциплін; уміння застосовувати їх у нових, нестандартних ситуаціях;

розвиток особисто важливих якостей і професійно важливих властивостей, що забезпечить особистісне і професійне становлення майбутнього сімейного лікаря.

К. С. Орду визначено структуру інформаційно-комунікативної компетентності майбутніх сімейних лікарів, що містить чотири взаємопов'язаних компоненти: мотиваційний, когнітивний, діяльнісний, особистісний.

У дисертації доведено, що формування інформаційно-комунікативної компетентності майбутніх сімейних лікарів у процесі професійної підготовки буде ефективним, якщо реалізувати такі педагогічні умови: інтеграція знань з гуманітарних і фахових дисциплін щодо інформаційно-комунікативної взаємодії майбутніх сімейних лікарів; насичення освітнього процесу інтерактивними методами навчання, спрямованими на опанування інформаційно-комунікативних умінь і навичок; актуалізація досвіду професійної комунікації майбутніх сімейних лікарів у позааудиторній діяльності.

У другому розділі «Експериментальна робота з формування інформаційно-комунікативної компетентності майбутніх сімейних лікарів» визначено критерії і показники, схарактеризовано рівні сформованості інформаційно-комунікативної компетентності майбутніх сімейних лікарів, розроблено й апробовано діагностувальну й експериментальну методики, презентовано модель формування інформаційно-комунікативної компетентності майбутніх сімейних лікарів, подано результати констатувального і прикінцевого етапів дослідження.

Критеріями оцінювання визначених компонентів із відповідними показниками обрано: настановний (наявність мотивації до здійснення діяльності сімейного лікаря; наявність професійних орієнтацій, які визначають спрямованість його спілкування, вибір тих чи тих способів взаємодії із колегами, пацієнтами; наявність мотивації на досягнення успіху в професійній діяльності), знаннєвий, (обізнаність із медичною термінологією; обізнаність про способи та методи ефективної професійної комунікації в роботі сімейного лікаря; обізнаність із сучасними інформаційно-комунікативними технологіями, що використовуються в медицині), поведінковий (наявність комунікативних умінь і здібностей; прогностичних умінь з використання інформаційно-комунікативних технологій; умінь працювати з електронною системою охорони здоров'я eHealth), емоційновольовий (наявність емпатії, наявність толерантності, наявність умінь емоційної саморегуляції). Схарактеризовано рівні (достатній, задовільний, низький) сформованості інформаційно-комунікативної компетентності майбутніх сімейних лікарів.

На підставі теоретичного дослідження і результатів констатувального етапу експерименту розроблено модель формування інформаційно-комунікативної компетентності майбутніх сімейних лікарів у процесі професійної підготовки, що містить мету, етапи, педагогічні умови, форми, методи і засоби їх реалізації, компоненти, критерії та кінцевий

результат.

Безсумнівною перевагою дисертаційного дослідження К. С. Орду є коректно та методологічно доцільно визначені методологічні підходи, що детермінують підготовку майбутніх сімейних лікарів до імплементації інформаційно-комунікативного контексту в практику сімейної медицини. Зокрема, дисертанткою увиразнено аксіологічний, компетентнісний, міждисциплінарний й особистісний підходи.

Експериментальна робота з формування інформаційно-комунікативної компетентності майбутніх сімейних лікарів, за гіпотезою К. С. Орду, передбачала поетапну реалізацію визначених педагогічних умов (мотиваційно-настановний, інформаційно-комунікативний, креативно-самостійний етапи) у межах вибіркової дисципліни «Основи інформаційно-комунікативної компетентності майбутніх сімейних лікарів», навчальних дисциплін «Українська мова (за професійним спрямуванням)», «Народна психологія», «Медична інформатика», гуртка «Медичний прес-центр».

Метою першого – мотиваційно-настановного – етапу була реалізація педагогічної умови «Інтеграція знань з гуманітарних і фахових дисциплін щодо інформаційно-комунікативної взаємодії майбутніх сімейних лікарів», яка була спрямована на набуття студентами необхідних знань щодо сутності поняття «інформаційно-комунікативна компетентність», усвідомлення її значущості в професійній діяльності лікаря сімейної медицини.

На мотиваційно-настановному етапі магістральними засобами реалізації педагогічних умов були такі: лекції, практичні заняття, диспути, дискусії, круглі столи, веб-квести, що проводились у межах вибіркової дисципліни «Основи інформаційно-комунікативної компетентності майбутніх сімейних лікарів» і таких навчальних дисциплін, як: «Українська мова (за професійним спрямуванням)», «Народна психологія», «Медична інформатика». На зазначеному етапі передбачалась також індивідуальна робота студентів з інформативними джерелами (написання рефератів, підготовлення доповідей).

На інформаційно-комунікативному етапі експериментальна робота з майбутніми сімейними лікарями зреалізована за допомогою функціоналу таких засобів: рольові і ділові ігри, вирішення ситуаційних задач, розв'язання конфліктних ситуацій, кейс-стаді, тренінги, круглий стіл, брейнстормінг, дискусії, вправи («Займи позицію», «Візуальне відчуття», «Крізь скло», «Дискусія», «Бути сімейним лікарем – це...», «Відчуй іншого», «Виправ помилку», «Pro – contra аргументи» тощо), майстер-класи, веб-квести, метод інтерв'ю; метод проєктів, «навчальний полігон», PRES-формула, публічні виступи, робота в малих групах тощо.

Креативно-самостійний етап роботи з майбутніми сімейними лікарями передбачав проведення різних позааудиторних видів роботи в межах гуртка «Медичний прес-центр», самостійну творчу діяльність студентів, участь у науковопрактичних конференціях. На цьому етапі впроваджувалися дистанційні форми навчання, що мали на меті спрямувати студентів самоорганізацію та самовиховання.

Загальні висновки логічно випливають зі змісту роботи, у концентрованому вигляді відображають основні результати дослідження відповідно до його завдань. У роботі зроблені відповідні узагальнення й висновки, правильно оформлені додатки та список використаних джерел.

Повнота викладення наукових положень, висновків і рекомендацій дисертації в опублікованих працях дисертанта

Аналіз публікацій К. С. Орду засвідчив їхню відповідність (кількісну і якісну) вимогам до оприлюднення результатів дисертаційного дослідження кандидатського рівня. Результати дослідження висвітлено в 38 публікаціях автора, із них 8 – у фахових виданнях України, 1 – у наукових періодичних виданнях інших держав, 29 – апробаційного характеру.

Можливості використання практичного доробку автора

Результати дослідження належним чином апробовані і впроваджені в освітянську практику. Експериментальною базою дослідження виступили: Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», Одеський національний медичний університет.

До експериментальній роботі залучено 232 здобувачі вищої освіти. Результати дослідження впроваджено в практику роботи 4 закладів вищої освіти України.

Дискусійні положення та зауваження

1. Вважаємо повноцінним, інформативним та логічно завершеним зміст першого підрозділу першого розділу «Професійна компетентність майбутніх сімейних лікарів у координатах міждисциплінарних досліджень», в якому авторка справедливо зазначає, що неможливо в межах одного дисертаційного дослідження представити весь обсяг наукових напрацювань дослідників проблеми. Разом із цим вважаємо, що хоча б оглядовий аналіз наукових розвідок учених з країн ЄС в контексті підготовки сімейних лікарів урізноманітнив би матеріал параграфу і додав би доказовості висновкам Катерини Сергіївни щодо своєрідності підготовки студентів медичного профілю.

2. На сторінках тексту дисертації дослідниця почасти послуговується низкою поняттєвих конструктів, які подано в різних змістових та термінологічних інтерпретаціях. Приміром, у другому підрозділі першого розділу одночасно використовується термінологічна сполука «інформаційна компетентність» та «комунікативна компетентність», описуються їхні складники. Подекуди авторка застосовує термінологічний конструкт «інформаційно-комунікаційна компетентність». Розумно було б уточнити зміст всіх споріднених дефініцій лише на початку параграфу 1.2 дисертації, а весь зайвий матеріал представити таблично в додатках до основного тексту роботи.

3. Позитивним, на нашу думку, є намагання дисертантки збагатити зміст нормативних дисциплін підготовки майбутніх сімейних лікарів специфічним контентом у розрізі формування у них інформаційно-комунікативної компетентності. З незрозумілих причин, цей матеріал у другому підрозділі другого розділу дисертації подається дуже стисло. На нашу думку, більш докладна презентація здійсненої роботи (впровадження спеціального навчального модулю «Основи телемедицини» в дисципліні «Медична інформатика», насичення матеріалу дисципліни «Українська мова за професійним спрямуванням» спеціальною лексикою, мануалом та функціоналом, проведення телемостів, веб-квестів тощо) збагатив би зміст параграфу 2.2.

4. Текст роботи містить поодинокі технічні огріхи, що не порушують органічне сприйняття тексту дисертації.

Разом із цим наголошуємо, що висловлені зауваження не впливають на загальну високу оцінку дисертації.

Загальні висновки й оцінка дисертації

Рецензована робота характеризується глибиною теоретичного аналізу і вагомістю методичних пропозицій. Це завершена науково-дослідна робота, виконана в контексті нових наукових підходів до професійної освіти.

Враховуючи актуальність теми, наукову новизну отриманих результатів та їхню практичну значущість, а також відповідність поданої роботи вимогам «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника» до дисертацій, вважаємо, що дослідження «Формування інформаційно-комунікативної компетентності майбутніх сімейних лікарів у професійній підготовці» сприятиме якісним змінам у професійній підготовці фахівців відповідного профілю, а її авторка – Орду Катерина Сергіївна – заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 015 – Професійна освіта.

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук, професор
завідувач кафедри педагогіки вищої школи
та суспільних дисциплін

Тернопільського національного
медичного університету

імені І. Я. Горбачевського МОЗ України



І. М. Мельничук

Особистий підпис

Заступник ректора з кадрових питань
Тернопільського національного
медичного університету

